

Lägesbild över Sveriges kommuners arbete mot våldsbejakande extremism

Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (nedan kallad Samordnaren) tilldelades uppdraget i juni 2014. Sedan dess har Samordnaren arbetat med att stötta och stärka kommunernas arbete mot våldsbejakande extremism. Efter drygt ett och ett halvt års arbete var det viktigt att få en lägesbild över kommunernas arbete, då det möjliggör spridning av goda exempel såväl som nödvändiga prioriteringar. Lägesbilden tillhandahålls genom två undersökningar: en kvantitativ enkät samt kvalitativa samtalsintervjuundersökningar per telefon. Den kvalitativa undersökningen är pågående – i denna rapport kommer endast resultatet av den kvantitativa enkäten att presenteras.

Enkät till Sveriges kommuner avseende arbetet mot våldsbejakande extremism

Sammanfattning

I mars 2016 skickades en enkät till de 290 personer som är kommunernas kontaktpersoner mot våldsbejakande extremism. 208 kontaktpersoner svarade på enkäten, vilket ger svarsfrekvens 72 procent. Enkätens övergripande resultat kan sammanfattas i följande fem punkter:

- En fjärdedel av kommunerna anger att det existerar någon form av våldsbejakande extremism i kommunen. Knappt 40 procent av kommunerna anger att det inte finns någon våldsbejakande extremism, medan drygt en tredjedel av kommunerna inte vet om det förekommer våldsbejakande extremism i kommunen.
- Av de kommuner som anger att våldsbejakande extremism finns i deras kommun så är högerextremism den mest förekommande, knappt 50 procent. Islamistisk extremism är den näst mest förekommande (36 procent) och 14 procent av kommunerna anger att det finns vänsterextremism i kommunen.
- En dryg tredjedel av kommunerna har genomfört utbildningsinsatser som syftar till att höja kunskapen om våldsbejakande extremism hos de kommunalt anställda. Resterande kommuner har inte genomfört några utbildningsinsatser.

- 47 procent av kommunerna anger att de inte har en lägesbild över våldsbejakande extremism. Lika många anger att de har en icke nedskrivna lägesbild. Det är totalt sett fler kommuner som har någon form av lägesbild än som inte har det.
- Totalt sett har 61 procent av kommunerna en handlingsplan – eller är på väg att skaffa en handlingsplan, alternativt har tagit fram riktlinjer för arbetet och inkluderat dem i andra handlingsplaner. Sju procent av kommunerna har en färdig handlingsplan, 14 procent har kommit ganska långt i arbetet med att ta fram handlingsplan och sju procent har kommit halvvägs. 28 procent har precis påbörjat ett arbete med att ta fram en handlingsplan medan en dryg tredjedel inte har påbörjat ett arbete. Fem procent har tagit fram riktlinjer för arbetet och inkluderat dessa i andra handlingsplaner.

Utformning och struktur

Enkätens frågor är konstruerade utifrån de frågor som Samordnarens kansli ber kommunerna att ge svar på inför kommunbesöken. Dessa frågor innehåller de komponenter som bedömts vara centrala i arbetet mot våldsbejakande extremism. Enkäten innehåller även en fråga om nationella samordnarens hemsida och om den har varit användbar för kommunerna i arbetet mot våldsbejakande extremism. Samordnarens referensgrupp¹ har också fått lämna synpunkter på frågorna innan de skickades ut.

Av de 208 kontaktpersoner som svarade på enkäten så angav 180 vilken kommun de representerar. I syfte att undersöka om det går att skönja något mönster i materialet så delades dessa 180 kommuner upp i fem grupper, utifrån antal kommuninvånare². Små kommuner: 0-10 000 invånare (50 kommuner), mindre kommuner: 10 000-20 000 (58 kommuner), mellankommuner: 20 000-50 000 (41 kommuner), mellanstora kommuner: 50 000-100 000 (19 kommuner) och stora kommuner: 100 000- ∞ (12 kommuner).

Presentationen av materialet har därför delats upp i två delar. Den första delen utgörs av samtliga 208 respondenters svar, medan det som presenteras i del två utgörs av de 180 kontaktpersoner som angav vilken kommun de representerar. Samtliga värden i rapporten är avrundade.

¹ Socialstyrelsen, Brottsförebyggande rådet (Brå), Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällsfrågor (Mucf), Säkerhetspolisen (Säpo), Polisen, Regeringskansliet (Rk), Sveriges kommuner och Landsting (SKL), Forum för levande historia, Försvarshögskolan (FHS), Skolverket, Statens institutionsstyrelse (SiS), Migrationsverket, Statens medieråd, Nämnden för statligt stöd till trossamfund (Sst), Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) samt Kriminalvården

² SCB. Kvartals- och halvårsstatistik - Kommun, län och landsting, kvartal 2 1015

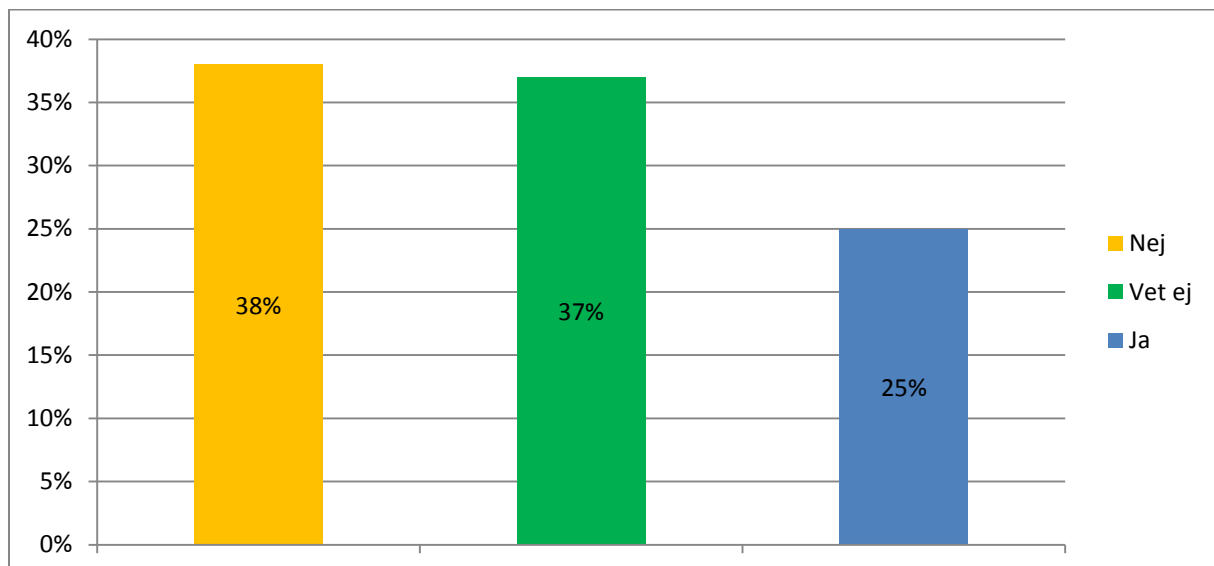
Del 1. Samtliga kommuner

Fråga 1

Jag är kontaktperson för kommun:

Fråga 2:

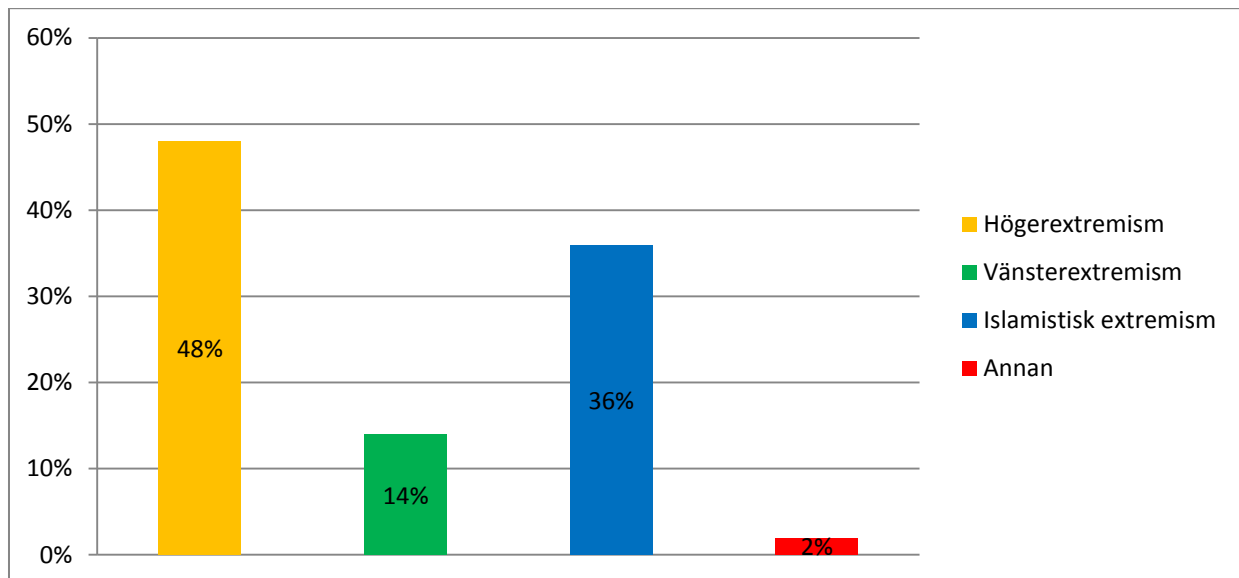
Finns det aktiva våldsbejakande individer eller grupper/organisationer i kommunen?

79 kommuner angav att det inte förekommer några våldsbejakande individer eller grupper/organisationer i kommunen. 77 kommuner angav att de inte vet om det finns våldsbejakande extremism i kommunen. 51 kommuner angav att det existerar våldsbejakande individer eller grupper/organisationer i kommunen. En kommun avstod att svara.

Fråga 2b)

Om ja, vilka individer eller grupper/organisationer?

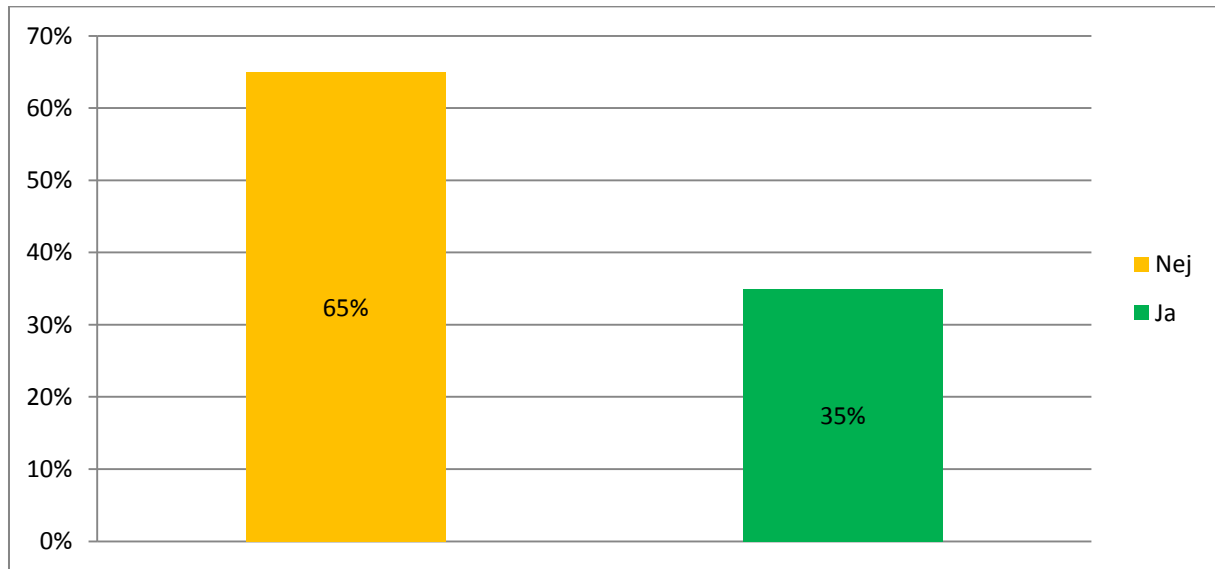

Av de som angav att det existerar våldsbejakande extremism i kommunen, så uppgav 41 av dem att det finns högerextremistisk aktivitet i kommunen. 12 kommuner angav att de har uppmärksammat vänsterextremistisk aktivitet i kommunen. 30 kommuner angav att de har uppmärksammat islamistisk extremism i kommunen. En kommun svarade också Mc-kriminalitet och en annan huliganism. Dessa har räknats inom "annan" (2 procent).

Här är det viktigt att poängtera att svaren *inte* ska tolkas som att det i 30 kommuner finns våldsbejakande islamistiska extremister eller att det i 41 kommuner finns individer från den högerextrema rörelsen. Då det inte fanns några bundna svarsalternativ var kommunerna fria att tolka frågan. Det innebär att svaren indikerar om kommunerna har sett någon typ av våldsbejakande extremism i kommunen – ett klistermärke från Nordfront eller klotter om Daesh har räknats på samma sätt som om det finns faktiska anhängare till någon av de tre rörelserna i kommunerna. Svaren ska därmed inte uppfattas som en absolut sanning, men det ger en indikation till lägesbild i landet både avseende utbredning av våldsbejakande extremism samt inbördes förhållande mellan de tre typerna. Kommunerna var inte heller låsta av en uttalad avgränsning i tid.

Fråga 3:

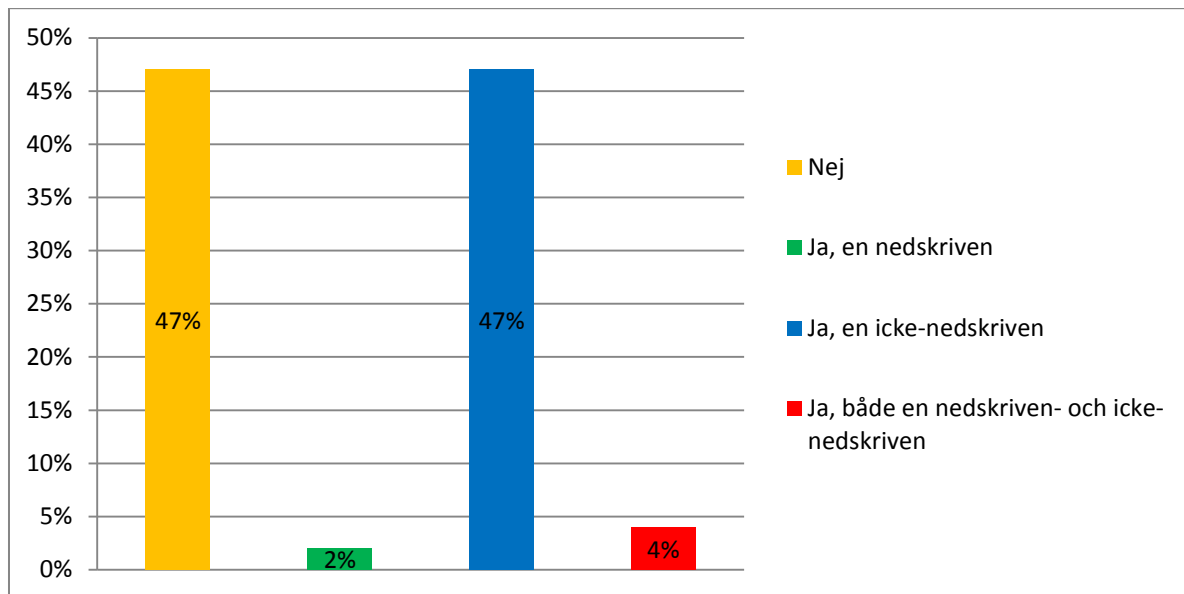
Har kommunen haft utbildningsinsatser syftade till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism hos de kommunalt anställda?

132 kommuner angav att de inte har haft några utbildningsinsatser. 72 kommuner angav att de har genomfört utbildningsinsatser om våldsbejakande extremism för de kommunalt anställda. Fyra kommuner avstod att svara. De som har haft utbildning ombads ange ett procentuellt värde om hur många av de kommunalt anställda som tagit del av informationen. Av de 24 kommuner som svarade på frågan så varierade värdena mellan 0,007- 100 procent och samtliga värden (utom 100 procent) visade 20 procent eller lägre. Svaren gav två typvärden: 1 och 2 procent samt medianen 2,65 procent. Bland de kommuner som har haft utbildning är det alltså mest förekommande att ungefär 2 procent av de kommunalt anställda har tagit del av informationen. Här bör det poängteras att kontaktpersonerna inte har ombetts att specificera vilken typ av utbildning som de anställda har tagit del av.

Fråga 4

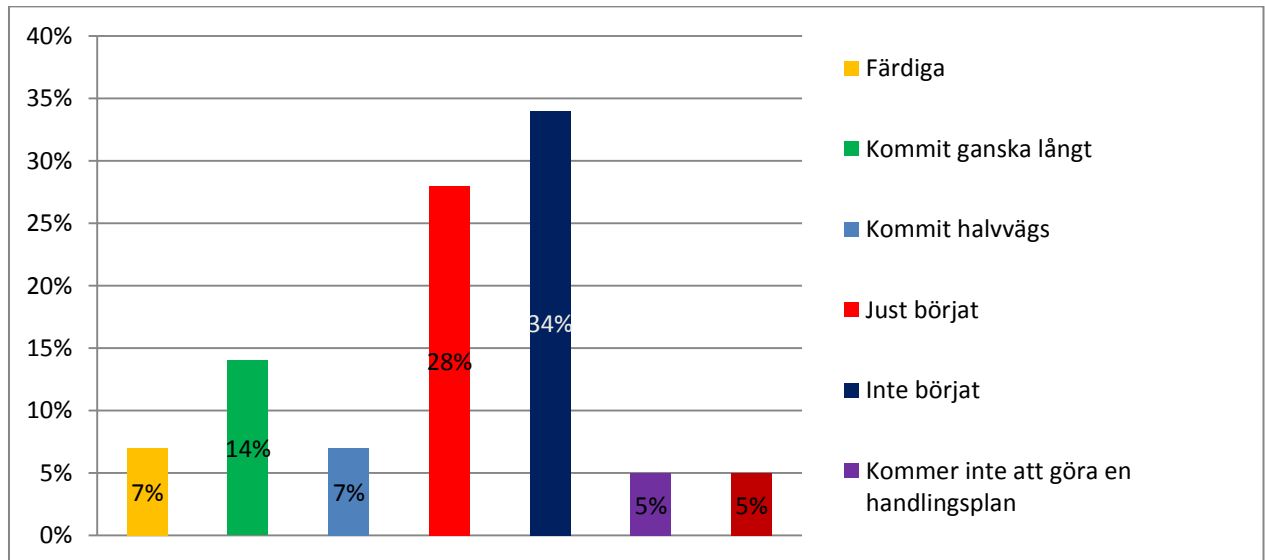
Finns det i kommunen en lägesbild om våldsbejakande extremism?

97 kommuner angav att det i kommunen inte finns en lägesbild över våldsbejakande extremism. 4 kommuner angav att de har en nedskreven. 97 kommuner angav att kommunen har en icke nedskreven lägesbild och åtta kommuner angav att de har både en nedskreven- och en icke-nedskreven lägesbild. Två kommuner valde att inte svara på frågan. Svaren visar alltså att det i en majoritet av kommunerna finns någon form av lägesbild om våldsbejakande extremism.

Fråga 5:

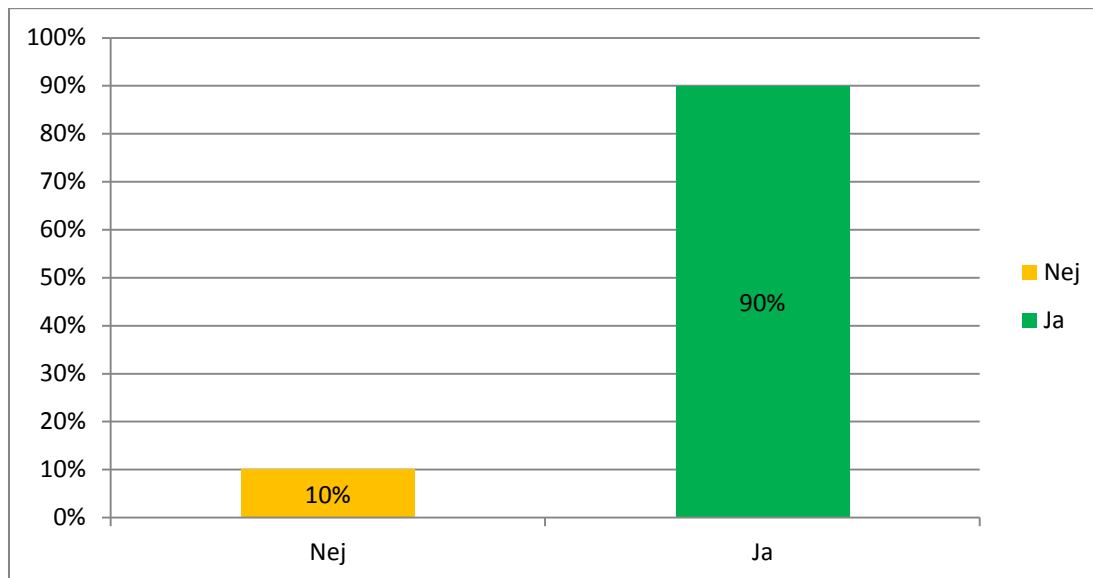
Hur långt har kommunen kommit med utformande av handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism?

127 kommuner (61 procent) har– eller är på väg - att skaffa en handlingsplan, alternativt har tagit fram riktlinjer för arbetet och inkluderat dem i andra handlingsplaner. 15 kommuner har en färdig handlingsplan. 30 kommuner har kommit ganska långt i arbetet. 13 kommuner har kommit halvvägs. 59 kommuner har precis påbörjat ett arbete. 70 kommuner har inte påbörjat arbetet med att ta fram en handlingsplan. Tio kommuner kommer inte att göra en handlingsplan och lika många kommuner har tagit fram riktlinjer för arbetet mot våldsbejakande extremism och inkluderat dem i andra handlingsplaner. En kommun avstod att svara på frågan.

Fråga 6

Har du besökt nationella samordnarens hemsida?

188 kontaktpersoner anger att de har besökt den nationella samordnarens hemsida 20 kontaktpersoner anger att de inte har besökt hemsidan. De som besökt hemsidan gavs möjlighet att på en skala från 0-5 (där 0=ingen hjälp och 5=mycket stor hjälp) svara på hur stor hjälp hemsidan har varit i kommunens arbete mot våldsbejakande extremism. Resultatet visar ett typvärde 4. Hemsidan har alltså varit till stor hjälp i kommunernas arbete.

Del 2. Materialet utifrån antal kommuninvånare.

Som beskrevs i inledningen så ombads respondenterna uppge vilken kommun de representerar, vilket 180 av dem gjorde. I syfte att undersöka om det går att skönja något mönster i materialet så delades dessa 180 kommuner upp i fem grupper, utifrån antal kommuninvånare³. Små kommuner: 0-10 000 invånare (50 kommuner), mindre kommuner: 10 000-20 000 (58 kommuner), mellankommuner: 20 000-50 000 (41 kommuner), mellanstora kommuner: 50 000-100 000 (19 kommuner) och stora kommuner: 100 000- ∞ (12 kommuner).

Fråga 2, samt 2b)

Finns det aktiva våldsbejakande individer eller grupper/organisationer i kommunen?

Om ja, vilka individer eller grupper/organisationer?

I små kommuner (0-10 000 invånare) är det 5 av 50 kommuner som uppger att det existerar någon form av våldsbejakande extremism i kommunen, där samtliga fem kommuner anger att de har högerextremism och två utav dem även har sett islamistisk extremism. I mindre kommuner (10 000-20 000) är det 10 av 58 kommuner (17 procent) som uppger att det finns våldsbejakande extremism, där 45 procent utgörs av högerextremism och 55 procent av islamistisk extremism. I mellankommuner (20 000-50 000) är det 15 av 41 kommuner (37 procent) som uppger att det förekommer våldsbejakande extremism i kommunen, varav 68 procent utgörs av högerextremism, 11 procent av vänsterextremism och 21 procent av islamistisk extremism. I mellanstora (50 000-100 000) är det 12 av 19 kommuner (63 procent) som anger någon form av våldsbejakande extremism, där hälften utgörs av högerextremism, 9 procent av vänsterextremism och 41 procent islamistisk extremism. I stora kommuner (100 000-∞) är det tolv av tolv kommuner som anger någon form av våldsbejakande extremism, där 26 procent utgörs av högerextremism, 37 procent av vänsterextremism och lika stor andel 37 procent, av islamistisk extremism.

Det övergripande mönstret är att graden av våldsbejakande extremism stiger i takt med invånarantal. I stort förefaller det också som att högerextremismen (i relation till de andra två typerna) minskar i takt med stigande invånarantal, medan vänsterextremismen visar upp det omvända. I stort verkar det även gälla den våldsbejakande islamismen, som ökar i takt med stigande invånarantal.

³ SCB. Kvartals- och halvårsstatistik - Kommun, län och landsting, kvartal 2 1015

Fråga 3

Har kommunen haft utbildningsinsatser syftade till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism hos de kommunalt anställda?

I stora kommuner har samtliga haft utbildningsinsatser. I små kommuner har 20 procent av kommunerna haft utbildningsinsatser, i mindre kommuner, 21 procent, i mellankommuner, 35 procent och i mellanstora kommuner har hälften av kommunerna haft utbildningsinsatser. Utbildningsinsatserna ökar därmed i takt med invånarantal och de största kommunerna har alla haft någon form av utbildningsinsats.

Fråga 4

Finns det i kommunen en lägesbild om våldsbejakande extremism?

62 procent av de små kommunerna har ingen lägesbild om våldsbejakande extremism. En kommun (2 procent) har en nedskreven lägesbild, 34 procent har en icke-nedskreven och 2 procent har både en nedskreven- och icke-nedskreven lägesbild. En kommun valde att inte svara på frågan. Bland de mindre kommunerna har 52 procent av kommunerna ingen lägesbild, 3 procent har en nedskreven, 43 procent har en icke-nedskreven och 2 procent har både och. Hos mellankommunerna har 34 procent av kommunerna ingen lägesbild, 59 procent har en icke nedskreven, 5 procent har både en nedskreven- och en icke-nedskreven, 2 procent valde att inte svara. I de mellanstora kommunerna har 21 procent ingen lägesbild, 74 procent har en icke-nedskreven och 5 procent har både och. I de stora kommunerna har 17 procent ingen lägesbild, 58 procent har en icke nedskreven, 8 procent har en nedskreven och 17 procent har både och.

Andelen lägesbilder (i någon form) ökar alltså procentuellt sett i takt med invånarantal.

Fråga 5

Hur långt har kommunen kommit med utformande av handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism?

I små kommuner har 8 procent kommit ganska långt, 6 procent har kommit halvvägs och lika många har tagit fram riktlinjer och inkluderat dem i andra handlingsplaner. 12 procent kommer inte att göra någon handlingsplan, 14 procent har just börjat och 54 procent har inte börjat.

I mindre kommuner har 1 procent kommit halvvägs och lika många har tagit fram riktlinjer och inkluderat dem i andra handlingsplaner. 5 procent kommer inte göra någon handlingsplan, 8 procent

har kommit ganska långt, 41 procent har just börjat och 44 procent har inte börjat med arbetet att ta fram en handlingsplan.

I mellankommunerna är det 12 procent som är färdiga med handlingsplan och lika många som kommit halvvägs. 20 procent har kommit ganska långt, 24 procent har just börjat och 27 procent har inte börjat. 5 procent kommer inte att göra någon handlingsplan.

I de mellanstora kommunerna anger 16 procent att de är färdiga med handlingsplan, 32 procent har kommit ganska långt, 37 procent har inte börjat. 5 procent har kommit halvvägs och lika många har tagit fram riktlinjer och lagt arbetet i andra handlingsplaner. 5 procent har valt att inte svara.

I de stora kommunerna har 42 procent en färdig handlingsplan och lika många har tagit fram riktlinjer och lagt dem i existerande handlingsplaner. 8 procent har kommit halvvägs och lika många har kommit ganska långt.

Här ökar andelen handlingsplaner i takt med invånarantal, där samtliga kommuner med över 100 000 invånare antingen har en färdig handlingsplan, tagit fram riktlinjer och lagt dem i existerande handlingsplaner eller är på väg att ta fram en handlingsplan.

Slutsatser

Denna rapport syftar till att ge en lägesbild över hur kommunernas arbete mot våldsbejakande extremism fortlöper. Rapportens resultat kan sammanfattas i ett antal punkter:

- En fjärdedel av kommunerna anger att det existerar någon form av våldsbejakande extremism i kommunen. Knappt 40 procent av kommunerna anger att det inte finns någon våldsbejakande extremism, medan drygt en tredjedel av kommunerna inte vet om det förekommer våldsbejakande extremism i kommunen.
- Av de kommuner som anger att det existerar våldsbejakande extremism så är högerextremism den mest förekommande, knappt 50 procent. Islamistisk extremism är den näst mest förkommande (36 procent) och 14 procent av kommunerna anger att det finns vänsterextremism i kommunen.
- En dryg tredjedel av kommunerna har genomfört utbildningsinsatser syftade till att höja kunskapen om våldsbejakande extremism hos de kommunalt anställda. Resterande har inte genomfört några utbildningsinsatser.
- 47 procent av kommunerna anger att de inte har en lägesbild över våldsbejakande extremism. Lika många anger att de har en icke nedskrivna lägesbild. Det är totalt sett fler kommuner som har någon form av lägesbild än som inte har det.
- Totalt sett har 61 procent av kommunerna en handlingsplan – eller är på väg att skaffa en handlingsplan, alternativt har tagit fram riktlinjer för arbetet och inkluderat dem i andra handlingsplaner. Sju procent av kommunerna har en färdig handlingsplan, 14 procent har kommit ganska långt i arbetet med att ta fram handlingsplan och sju procent har kommit halvvägs. 28 procent har precis påbörjat ett arbete med att ta fram en handlingsplan medan

- en dryg tredjedel inte har påbörjat ett arbete. Fem procent har tagit fram riktlinjer för arbetet och inkluderat dessa i andra handlingsplaner.

Utöver detta tillkommer också ett antal mer detaljerade punkter:

- Som helhet stiger graden av våldsbejakande extremism i takt med invånarantal. I stort är högerextremism mer förekommande i kommuner med mindre antal invånare, medan det omvända gäller för vänsterextremism och islamistisk extremism.
- Utbildningsinsatser mot våldsbejakande extremism ökar i takt med invånarantal och samtliga kommuner över 100 000 invånare har alla genomfört någon form av utbildningsinsats.
- Antalet lägesbilder ökar i takt med invånarantal.
- Andelen handlingsplaner stiger i takt med invånarantal, där samtliga kommuner med över 100 000 invånare antingen har en färdig handlingsplan, tagit fram riktlinjer och lagt dem i existerande handlingsplaner eller är på väg att ta fram en handlingsplan.

En genomgående trend är att på samtliga frågor ökar arbetet mot våldsbejakande extremism (utbildningsinsatser, lägesbilder och handlingsplaner) i takt med att invånarantalet hos kommunerna stiger. Det förefaller som att de kommunerna med flest invånare har mest arbete mot våldsbejakande extremism. Vidare så verkar det finnas ett samband mellan graden av våldsbejakande extremism i kommunen och hur mycket kommunerna arbetar emot det. Kommuner som anger att det finns liten grad av våldsbejakande extremism i kommunen har mindre arbete, och vice versa. Enkäten ger dock inte svar på frågan om de kommuner som anger att det inte finns någon våldsbejakande extremism i kommunen gör så på grund av att de inte har något arbete och därmed inte har upptäckt fenomenet, eller tvärtom: att det inte finns någon våldsbejakande extremism och därmed behövs inget arbete.

Mot bakgrund av detta så förefaller kommuner med färre antal invånare behöva stöd för att initiera ett arbete mot våldsbejakande extremism. Dessa kommuner bör kunna ta hjälp av varandra genom exempelvis samverkan på regional nivå. Vid behov bör den regionala nivån kunna fungera som initiativtagare och ett stöd till mindre kommuner. På så sätt skapas förutsättningar för att kommuner, oavsett storlek, bedriver ett aktivt arbete mot våldsbejakande extremism

Sammanfattningsvis visar enkäten att, jämfört med när Samordnaren tillträdde, så har Sverige tagit stora kliv framåt i arbetet mot våldsbejakande extremism, men att mycket arbete återstår att göra. Över hälften av kommunerna har en lägesbild över våldsbejakande extremism och 127 kommuner har, eller är på väg att ta fram en handlingsplan. Samtidigt vet inte många kommuner om det finns någon våldsbejakande extremism i sitt område och en kunskaphöjning verkar nödvändig då endast en dryg tredjedel av kommunerna har haft utbildningsinsatser till de kommunalt anställda. Arbetet mot våldsbejakande extremism skiljer sig också mycket åt i landet, där kommuner med färre invånare uppvisar ett mindre arbete än dem med fler antal invånare. Enkäten har gett en lägesbild över hur

arbetet mot våldsbejakande extremism fortlöper i landet och bör beaktas när det framtida arbetet formuleras.